

SVANTE DAHLSTRÖM

*Arkitekt Alexander Neptun
med tillgivarelek från Prof.*

AKADEMISKA UPPSLAG

ÖVERTRYCK AV UPPSATSER I ÅBO UNDERRÄTTELSE

JUNI 23, 28; JULI 2, 8, 14, 16, 18, 21, 22

1916

I 25

Abg. Akademie

Kapitel

Akademiska uppslag.

I.

Ett bibliotek för Akademiska sommarkurserna.

Strävan att av Akademiska sommarkurserna göra en permanent institution nådde sitt första mål genom skapandet av ekonomisk examen, som av ekonomisk-kommersiella sektionen praktiskt taget och t. v. i smått gjort ett slags ekonomisk högskola.

Genom att man samtidigt begynnade uppställa den pedagogiska sektionens läroplan med hänsyn till den för de svenska folkskollärarna inrättade fortsättningsexamen och för att direkt gagna examensstudiet, ställdes även på detta håll bestämda krav på kursernas kontinuitet.

En naturlig följd av dels det kontinuerliga i sommaruniversitetets verksamhet, dels de examensanstalter som vidtagits, var upptagandet av frågan om ett användbart och för kursernas behov väl lämpat bibliotek.

Det må genast och med största tacksamhet erkännas, att ledningen av Åbo stads bibliotek visat det mest välvilliga tillmötesgående mot sommarkurserna, deras lärare och elever. En del nödvändiga arbeten har anskaffats och utlåningen har så vitt ske kunnat lämpats efter behovet.

Men det har även framgått, att man på ett för kurserna fullt lämpligt bibliotek måste ställa alldeles speciella fordringar. Av den för examensstudierna mest använda litteraturen behöves ett större antal exemplar än med en vanlig biblioteksvård är förenligt, och utlåningen till andra orter måste alltid för ett kommunalbibliotek vara ett moment att undvika. Härtill kommer önskvärdheten att i kursernas dagliga bruk införa ett referensbibliotek med all den litteratur ständigt och omedelbart tillgänglig, som lärarna hänvisa till och begagna sig av och som eleverna med största fördel under inflytande av första ögonblickets intresse kunna taga i betraktande. Att i detta avseende mycket stor vikt måste läggas därpå, att den behövliga litteraturen finnes i omedelbart grannskap till föreläsningssalarna, är så mycket tydligare som den för kurserna anslagna tiden i det hela är mycket knapp. Ett omedelbart nyttjande av litteraturens resurser står i stil med det under de snabbt flyende sommarveckorna rådande intensiva arbetet. Under kvarter och fritim-

mar kan ett med själva kurserna för-
enat referensbibliotek med största
fördel och tidsbesparing förberedel-
sevis begagnas. Föreläsarna kunna
med stöd av dess närhet koncentre-
ra sin framställning och vinna möj-
lighet att med litteraturens hjälp för-
djupa det väckande inflytande deras
föreläsningar utöva.

Det praktiska förverkligandet av
tanken på ett studiebibliotek för
Akademiska sommarkurserna har
under styrelsens ledning redan vid-
tagit. Sedan kursernas början har
genom gåvor och tillfälliga köp en
del för lärarna nödvändiga arbeten
hopbragts, särskilt i de fall, då resp.
exemplar å stadens bibliotek varit ut-
lånade. Nämnvärda anslag för in-
köp ha givetvis ej av styrelsen kun-
nat ställas till buds, men under det
man nödtvunget ställt sig på samlan-
dets och den långsamma utvecklin-
gens ståndpunkt, har principiellt be-
slut i alla fall blivit fattat om upprät-
tandet av ett studiebibliotek för eko-
nomiska och pedagogiska examina,
avsett för deltagarna vid sommar-
kurserna. Stadgar hava av delega-
tionen antagits och gestaltats enligt
förslag av sakkunnig expert.

Sommaruniversitetets studiebiblio-
tek är sålunda en verklighet, som år
efter år skall fullkomnas.

Att studiebiblioteket för sommaren
väsentligen förvandlas till referens-
bibliotek under de pågående kurser-
na, är naturligt. Ätminstone ett
exemplar av varje arbete bör vara
till hands under kurstiden i kurser-
nas biblioteks- eller studierum för
att kunna användas vid omedelbart

förefallande behov. Glädjande är, att
ett referensbibliotek enligt anvisnin-
gar av kursernas föreläsare redan
kunat uppställas med de resurser,
över vilka kurserna själva förfoga
och med det tillskott, som ledningen
för stadens bibliotek med välvilligt
tillmötesgående för tillfället kunat
giva. Boksamlingen, omfattande ett
par hundra av de i årets kurspro-
gram omnämnda arbetena har kom-
pletterats med konversationslexikon
och en del allmänt hållen litteratur.
Nyttan av densamma har redan vi-
sat sig.

Det hittills skedda förverkligandet
av sommarkursernas biblioteksplaner
är en anspråkslös början till något,
som kan bliva av verklig betydelse
för de akademiska företagen på vår
ort.

Möjligheterna att skapa en framtid
för det planlagda vetenskapliga bib-
lioteket äro måhända icke så små
som de i början förefalla. Om även
de ekonomiska anslagen av kurser-
nas ledning måste tänkas minimala,
så föreligger möjligheten att genom
privata gåvor skaffa sig ökning i
bokbeståndet. En varmhjärtad per-
son har redan ihågkommit Akademi-
ska sommarkurserna med en gåva
av över ett hundratal volymer och
därigenom gjort sig förtjänt av upp-
riktig tacksamhet. Andra hava bi-
dragit med enstaka arbeten.

Till detta kommer utsikten att ge-
nom hänvändning till vetenskapliga
sällskap och institutioner förvärva
sig dessas publikationer och serier,
vilka för biblioteket vore av oersätt-
ligt värde.

Det är alltså tydligt, att tanken på ett bibliotek för de akademiska sommarkurserna är fruktbar även så till vida, att den kan komma att realiseras av egen inneboende kraft snart sagt automatiskt, låt vara under en längre följd av år, men desto mera säkert.

Vad sist beträffar förvaltningen av det omnämnda biblioteket, så

skall denna säkert lämpligast handhas av någon ortsinstitution — tankarna riktas naturligtvis på stadens bibliotek med dess ständigt ådagalagda beredvillighet att stå de akademiska företagen bi. Former för bibliotekets skötsel och för utlåningen skola under sådana förhållanden vara lätta att finna.

II.

• Akademiska sommarkursernas utvecklingslinier.

De gångna tre åren hava för Akademiska sommarkurserna ställt till buds en rik erfarenhetsskatt.

Det har visat sig att det ej var en tillfällig nygirighet, som ledde till första årets oöverträffade deltagarfrekvens, och de därpå följande årens tillfredsställande anslutning, som i år visat tendens att ånyo stiga, visar tillförlitligt att kurserna fylla ett behov. Den reella fördel de medföra, den ideella behållning de därjämte giva skola antagligen tillförsäkra dem en livslängd att räkna med. Studienytan för olika grupper av deltagare har visat sig år efter år kunna sammanföra nya skaror. Akademiska lärare av hög kvalitet hava med intresse understött företaget och synas även för framtiden vara att påräkna.

Åbo har visat sig överträffa förväntningarna som universitetsstad. Den akademiska traditionen möter här en fond av djup förståelse.

Den ekonomiska nytta Åbo stads invånare hava av ett års kurser kan

fixeras i ett omsättningstillskott av 70—80,000 mark, vilket tillkommer utöver den ideella behållningen. Sommarkursernas facit för Åbo synes leda därtill, att kurserna motiveras såsom en permanent institution.

Det kan då vara på tiden att söka få utrönt, i vilka avseenden de akademiska sommarkurserna ännu kunna utvecklas för att nå höjdpunkten av sin prestationsförmåga. Här nedan må försöksvis angivas en del synpunkter och uppslag.

Det förefaller som om de för studentens studier avsedda sektionerna i huvudsak vore uppställda enligt en hållbar plan, värd att tjäna även framtiden till ledning. Tillägg av ett eller flera ämnen, beroende på resurser och lämpliga lärarkrafter, någon omväxling från det ena året till det andra för att göra läroplanen mer levande — allt detta innebär en mängd möjligheter. Det torde emellertid visa sig att de yngsta studenternas —

första och andra årgångens — utbildning fortfarande skall ge kurserna deras förnämsta verksamhetsfält. Härvid är särskilt innevarande års resultat en fingervisning.

Den stora anslutningen från folkskollärarkårens sida till den pedagogiska sektionen ger ökad anledning att ej lämna denna vakna medborgargrupp ur sikte. Ett plus av effektivitet och värde innebure det, om sommarkursernas styrelse skulle kunna övertaga ledningen av den för folkskollärare anordnade fortsättningsexamen, vilken engång erbjudits styrelsen. Vid detta tillfälle avböjdes visserligen förslaget på grund av farhågan att examen skulle förlora i värde, om den undandroges den officiöst sammansatta universitetskomité, som samtidigt leder den finska examen. Farorna kunna självfallet neutraliseras, om sommarkurserna bliva permanenta och deras ledning förbinder sig att underställa examensfördringarna nämnda komités prövning.

Ekonomisk-kommersiella sektionen kan i hög grad utvecklas. Dess ringa kursantal och sektionens budget, som ej uppgår till tredjedelen av de större sektionernas, göra en utveckling på sätt och vis lätt. Men här inställer sig frågan: kan sektionen vädja till publik utom Åbo? Om deltagare från andra orter vore att påräkna i större utsträckning, vore utvecklingen en självklar sak. Man skulle i så fall uppställa en kursplan, som skulle täcka 6—8 timmar av dagen i stället för blott 2. Intressant vo-

re att göra ett försök i denna riktning, om ock för en begränsad tidrymd, ty hittills har man vädjat nästan uteslutande till publik i Åbo, vilken av sommarens arbetstid offrat de kvällstimmar undervisningen tagit i anspråk. Sektionen har utgjort ett slags undantag från den allmänna planen, i det att den mera burit karaktären av aftonundervisning än av feriekurser.

Men för den händelse en ändring av planen kommer till stånd, bör det även allvarligt betänkas, vilken tidpunkt vore den lämpliga för sektionens verksamhet.

Att oberoende av dessa förhållanden Ekonomisk examen bör upprätthållas och utvecklas synes självklart. På det ekonomiska området i vårt land har denna examen infört möjlighet till ett slags högskolestudier, och detta kan bliva fröet till den rikaste utveckling under en tid, då kraven på teoretisk utbildning även på det ekonomiska området bli förestavade av nödtvånget.

En utvidgning av samma examen kunde även tänkas t. ex. i riktning mot utbildandet av de i ett omtalat lagförslag förutsatta funktionärer, vilka skulle hava sig förelagt att utöva yrkes- och barnavårdsinspektion, jämte åtskillig liknande verksamhet. Genom en sådan utvidgning skulle examen ryckas betydligt närmare samhället och få sitt existensberättigande i hög grad stärkt.

Intressant blir att iakttaga resultatet av de detta år för första gången anordnade instruktionskurserna för lä-

rare vid högre läroverk. Det ligger i sakens natur, att nämnda lärarkon-tingent borde hava mycket att vinna genom kontakt med universitetsbildningen, en kontakt som — förmedlad genom sommarkurser — i utlandet nått imponerande former. Beroende av omständigheterna kunna många nya uppslag på detta område hava framtiden för sig.

De yttre hjälpmedlen för sommarkursernas undervisning må här även egnas några ord.

Studiebibliotekets tillvaro — en del av året såsom referensbibliotek — skall i hög grad underlätta föreläsarnas verksamhet.

En annan möjlighet föreligger uti införandet av tryckta dispositioner eller sammandrag av föreläsningarna, vilka enligt engelskt mönster före resp. föreläsningar skulle utdelas till åhörarna („syllabus”). Det kan lätt inses, att värdet av framställningen härigenom i hög grad, åtminstone i vissa ämnen, skulle ökas. På de tryckta bladen, som kunna få formen av anteckningshäften, kunna ytterligare annotationer göras, varigenom det praktiska gagnet tydligt framstår, liksom efterskörden av föreläsningarna når en långvarig användbarhet.

Ett annat uppslag är utgivandet efter föreläsningarna av korta referat eller eventuellt hela framställningen in extenso, mångfaldigad genom tryck eller maskinskrivning. Experiment, som redan i dessa avseenden gjorts vid Akademiska sommarkurserna, hava givit förträffliga resultat.

En del synpunkter i fråga om kursdeltagarnas sammanhållning och det akademiska kamratskapets vidmakthållande kunna lämpligen sparas till gynnsammare tider. En allmän plan kunde införas för förströelseprogrammet. Förevisningarna av stadens sevärdheter kunde måhända genom utvidgning till kommunala och industriella inrättningar göras till omfattande rundtursdagar enligt mönster från huvudstaden. —

Det förefaller troligt, att man genom upptagande av de uppslag, som här givits för sommarkursernas utveckling, skall hava nått gränsen för kursinstitutionens effektivitet.

Vad av Åbo samhälle därutöver kan önskas av akademisk forskning och undervisning, av universitetslivets intellektuella kraft och samhällsliga vitalitet — det tillkommer en annan institution att skapa och utföra.

III.

Akademiska sommarkurserna och Åbo akademikomité.

Det har av personer, som stå utanför de akademiska intressena i Åbo, frågats, i vilket förhållande de tvänne

företag stå till varandra, vilka var på sitt håll arbeta för akademiska studier på vår ort.

Åbo akademikomité stiftades den 12 januari 1908 vid ett sammanträde av medborgare i Åbo samt universitetslärare från Helsingfors. Den räknade från början 7 medlemmar. Efter inval åren 1914 och följande  r har medlemsantalet stigit till 25.

Åbo akademikomité har satt som sitt mål att arbeta för uppkomsten av ett universitet i Åbo. Komitén har mottagit tvänne donationer och förvaltar „Åbo akademis grundfond”.

Under de närmaste åren efter 1908 var akademikomitén det ideella stödet f r akademitanken. Från 1911 ha anordnats populära föreläsningar, för vilka anlits finsl ndska och utländska vetenskapsmän. Föreläsningarna ha varit avsedda att hålla allmänhetens uppmärksamhet fäst vid den samtida vetenskapens strömningar och därjämte att sprida k nneedom om komiténs tillvaro och strävanden.

Under tiden 1908—15 kan komitén sägas ha varit ett slags honor r institution. Sommaren 1915 skred man till komiténs organiserande enligt ett utvidgat program, och från denna tid daterar sig dess förändrade verksamhetsform. Genom utvidgning av medlemsantalet sattes komitén i tillfälle att öka sina arbetskrafter, genom arbetsfördelning mellan speciellt tillsatta utskott att bedriva verksamheten på olika linjer samtidigt.

Föreläsningarna, fortfarande populärt hållna för stadens vetenskapligt intresserade allmänhet, övertogs av f rel sningsutskottet, som under säsongen 1915—16 arbetat med mycket gott resultat. Beslutet att utgiva en

vetenskaplig skriftserie ledde till att ett publikationsutskott tillsattes, och tvänne under h sten 1915 utkomna värdefulla arbeten visa, att utskottet ej arbetat förgäves. Såväl föreläsningar som publikationer f rberedades f r det stundande verksamhetsåret.

Komit ns organisation har nått fasthet och styrka, dess verksamhet  r länkad vid de allmänna mötena, som giva direktiv f r åtgärderna, vid utskotten, som verkställa dem och inkomma med nya förslag, samt vid ett ombud, som — visserligen t. v. alltför knappt avlönat — på ett framstående sätt utför det rent tekniska arbetet.

Komit ns organisationsform garanterar även dess verksamhet f r framtiden. Komitén har numera även blivit en kraftigt arbetande institution.

Akademiska sommarkurserna hava sitt upphov inom Åbo studentavdelning, som den 20 november 1912 tillsatte en komité med uppdrag att utröna möjligheterna att i Åbo anordna universitetsundervisning under sommarmånaderna. Komitén fick till första ordförande avdelningens inspektor och medlemmar blevo universitetslärare och med den akademiska undervisningen förtrogna personer. Sedan de förberedande undersökningarna givit gynnsamt resultat, blev komitén i tillfälle att sommaren 1913 första gången anordna akademiska sommarkurser i Åbo. Komitén trädde i funktion såsom kursernas permanenta styrelse; den räknar 8 medlemmar. Styrelsen har sin verksamhet i Helsingfors, vilket  r

av stor betydelse, då dess viktigaste arbetsuppgift är att anskaffa lärare till kurserna. Om sommaren företrädes styrelsen av delegerade, till vilka sluta sig representanter för Åbo stad samt kursernas lärarkår, bildande därvid en Åbodelegation, som utövar överinseendet över kursernas verksamhet och samtliga med dem förenade praktiska anordningar.

Akademiska sommarkurserna hava tack vare allt detta en fast organisation. Det tekniska arbetet utföres av avlönade funktionärer. Kursinstitutionen kan kanske betraktas såsom ett permanent läroverk, såframt den fortfarande får uppbäras av den välvilja, varmed Åbo samhälle så verksamt omfattat densamma.

Vad läroplanen beträffar ställer sig kursledningen på en objektiv grund.

Man har nu skäl att fråga sig, i vad mån de tvänne institutioner, vilka i Åbo upptagit den akademiska undervisningen på sitt program, kunna inverka på varandra och eventuellt utgöra varandras stöd.

Den tid, under vilken Åbo akademikomité och akademiska sommarkursernas styrelse existerat vid varandras sida såsom arbetande institutioner, är ännu så kort att stabila former för ett samarbete ännu ej hunnit uppstå. Det må då i korthet antydas, att den ömsesidiga förståelse, som arbetet fört med sig, lett till en del praktiska resultat.

De flesta medlemmar av kursernas styrelse hava genom inval blivit ledamöter jämväl av akademikomitén. Den av sistnämnda institution utgiv-

na litteraturen har tillkommit genom uppslag givna genom sommarens akademiska föreläsningar, i det att prof. Söderhjelm's föreläsningsserie över Åbo-romantiken under sommaren 1915 gav anledning till hans arbetes utgivande såsom bearbetning och komplettering av den muntliga framställningen, och prof. Sederhclms bok om Taylorsystemet avslöts i samband med en föreläsningsserie över samma ämne.

Åbo akademikomités litterära verksamhet har sålunda varit intimt förknippad med sommarkurserna och blir det även i hög grad framdeles. De tvänne för den stundande höstsäsongen avsedda arbetena av docenterna Landtman och Lilius motsvaras även de av föreläsningsserier, hållna denna sommar, och för en del framtida arbeten hava likaledes impulser vunnits genom sommarkurserna. Man har sålunda här att konstatera en målmedveten korrespondens mellan de tvänne akademiska företagens verksamhet. Initiativet har av sommarkursernas ledning avståtts till akademikomitén, vilken genom sitt mer omfattande program är bättre ägnad att handhava utgivandet av en skriftserie.

Den gemensamhet i intressen, som förefinnes mellan de tvänne korporationerna har lett till en fruktbärande samverkan, vilken säkert även skall bevaras för framtiden. En gentjänst är akademikomitén beredd att visa genom att i skriftserien intaga arbeten, vilka kunna användas såsom kurslitteratur för de tvänne examina sommarkurserna tagit till sin upp-

gift att driva fram: ekonomisk examen och fortsättningsexamen för folkskollärare.

Man kunde hava skäl att taga i betraktande möjligheterna till samverkan även på andra områden.

Måhända kunde föreläsningssystemen under vintermånaderna, då arbetet mer uppdrives, tråda i något slags korrespondens med sommarens föreläsningsskurser.

Måhända kunde under jul eller påsk ferieundervisning i något speciellt ämne anordnas enligt överenskommelse mellan de båda institutionerna.

Och då parallellismen mellan båda nått de nödvändiga förutsättningarna i fråga om ömsesidiga arbetsmöjligheter, skola väl motsvarande utvecklade former för samarbetet skapas.

IV.

Åbo akademikomités närmaste uppgifter.

Åbo akademikomité står i detta nu såsom det centrala stödet för planerna på ett universitet i Åbo. Akademiska sommarkurserna äro i detta avseende av en periferisk, ur en annan synpunkt av en förberedande betydelse.

En rik verksamhet förestår akademikomitén. Den bör genom positiva åtgärder samla akademitankens vänner till en opinion, ur vilken universitetet en dag kan framgå, modernt till sin planläggning, starkt genom kulturella resurser och medvetet om sin betydelse för sin stad och sitt land.

I fråga om komiténs organisation är en fast grund lagd genom det senaste årets utveckling. Föreläsningsskottets uppgift är att som förut förbereda och sammanhålla föreläsningsskottets verksamheten, inom vilken en del nya idéer kunna göra sig gällande såväl i fråga om ämnesval som gruppindelning.

Publikationsverksamheten torde av komitéen vidhållas enligt det första årets mönster. Vid den av komitéen utgivna skriftserien måste stora förhoppningar fästas. Denna serie står vad såväl utgivningssätt som ämnesval beträffar ensam för sig i vårt land. En skriftserie med denna rikedom på vetenskapliga uppslag inom alla fack, samt med motsvarande avfattning fyller hos oss ett länge känt behov.

Ytterst glädjande är att skriftserien ekonomiskt kan upprätthållas, samt att möjligheterna att vid företaget binda författare äro så stora. Komitéen skulle redan nu, om dess subskriptionssystem vore ett annat, kunna utgiva 4 i stället för 2 vetenskapliga arbeten om året. För att fortfarande kunna utgiva serien ungefärligen till självkostnad bibehållas emellertid lämpligast de nuvarande proportionerna något år framåt.

Framdeles bör väl akademikomi-

tén med erfarenheter från några års publikationsverksamhet på allvar upptaga tanken att utgiva sina skrifter å eget förlag. Det har förvånat mången, att Åbo stad, som har goda möjligheter i fråga om tryckerier, samt en rik kulturskatt att ösa ur såväl med hänsyn till fornforskningen som till nutidens förefintliga och framtidens gripbara resurser, ej kunnat skapa och upprätthålla en egen förlagsverksamhet. Måhända orsakas detta av den brist på intellektuell samling och ledning, som mer än något annat synes varit ett utmärkande drag i Åbo stads historia efter 1827.

Även med risk att lämna en detaljgrupp alltför stort rum i denna framställning må här antydast en del uppslag för den framtida förlagsverksamhet på vår ort, som kunde bedrivas av akademikomitén eller en institution, som efterträder densamma.

Det allmänna programmet för den litterära verksamheten synes väl såvitt möjligt böra ansluta sig till Åbo stads liv, dess vitala frågor och speciella kulturform. Kännedomen om det moderna samhällets strävan att till stöd för sin utveckling uppställa den vetenskapliga, på vidsynta iakttagelser och djupgående undersökningar byggda forskningen, ger Åbo möjlighet till en mängd betydelsefulla uppslag.

Det är ej endast vetenskaperna par préférence, juridik, nationalekonomi, historia, konst- och litteraturhistoria, som i Åbo hava fast mark och en utmärkt resonans. Det i starkt upp-

sving stadda ekonomiska livet ställer krav på speciell uppmärksamhet: industrins olika gebit, handeln och affärsorganisationen, försäkringen, sjöfarten. Och härtill komma uppslag på områden, som genom företeelser under det sista decenniet ryckt upp i främsta planet: den praktiska pedagogiken — särskilt med tanke på den av exempellöst rika fonder stödda Petreliuska barnhemsinstitutionen — samt stadsestetiken, framhävd av den lika originella som varmhjärtade donationen till stadens förskönande. Vi vilja upprepa, att goda undersökningar på alla dessa områden ej endast skulle kunna vara av oskattbar direkt nytta för Åbo utan även utomordentligt frestande som ideellt kraftprov.

Man behöver ej tveka vid tanken, att Åbo vid sig i detta nu genom sina förutsättningar är ägnat att utgöra centrum för en psykisk energi, vilken kan lända stad och land till heder och berömmelse.

Åbo akademikomité har fältet fritt.

Situationen ställer fordringar på företagaren framom allt annat. De resurser, över vilka komitén förfogar, kunna inom några år göra en förlagsverksamhet möjlig. Vetenskapsmän kunna intresseras för de uppgifter komitén efter moget övervägande vill upptaga till behandling. En förständig planläggning och en fast organisation skola stöda ekonomiseringen av företaget.

Utgångspunkten är given i den redan förefintliga skriftserien. Måhända kunde redan före utgången av tiden för kontraktet med den nuva-

rande förläggaren antalet skrifter per år ökas, genom ändring av subskriptionsvillkoren.

En annan möjlighet föreligger i upptagandet av nya skriftserier, varom redan inom komitén varit tal. En serie kunde t. ex. innehålla handböcker, enbart avsedda för examensläsningen för de olika examina samt universitetsstudier, vilka äro förknippade med Akademiska sommarkurserna. En annan serie kunde i sig samla de rent populära sammanfattningar i Finlands historia, litteraturhistoria, samhällsvetenskap m. m., vilka biblioteksmännen förklarar högeligen önskvärda, och varom det första förslaget om en av akademikomitén utgiven skriftserie rörde sig.

Slutligen må här nämnas tanken att inom Åbo akademikomité redan nästa år utgiva en årsbok, givetvis på komiténs eget förlag. Förslaget, som inom kort torde av komitén upptagas till avgörande, har avseende på de rent teoretiska uppgifter komitén utan tvivel inom kort bör upptaga på sitt program: undersökningar t. ex. angående nya och effektiva universitetstyper, möjliga att ställa som mönster vid lösningen av Åbo akademifråga.

Vi återvända nu till komiténs allmänna organisation efter detta speciella uppmärksammande av förlagsverksamhetens betydelse och möjligheter.

Det förefaller önskvärt, att komitén, med tanke på de krav organisa-

tionen kan kräva redan i detta nu, skulle tillsätta ett organisationsutskott för att bereda frågorna rörande arbetsordning, ekonomi m. m. samt för att framställa nya förslag å dessa områden.

Utomordentligt viktigt är, att komitén i god tid riktar sin uppmärksamhet på skapandet av ett bibliotek, lämpligt för akademiska studier. Då Akademiska sommarkurserna emellertid lämpligast ombesörja denna detalj av verksamheten, synes det vara akademikomiténs uppgift att med all sin förmåga stöda kursernas styrelse i dess biblioteksplaner. Boksamlingar, dubletter och gåvor kunna av komitén i förståelsefull samverkan överlämnas till kursernas referensbibliotek.

En för några år tillbaka förd tidningsdiskussion yppade en välmotiverad strävan även hos akademikomitén att giva sin verksamhet stödet av en allmänare opinion. Denna strävan har hos komitén i dess nuvarande sammansättning gjort sig gällande i önskan att öka medlemsantalet, numera 25. Härifrån är steget till en akademiförening icke långt.

Det är enligt en allmän åsikt Åbo akademiförening, en utvidgning av komitén, som under lyckligare tider en gång skall giva akademifrågan dess definitiva lösning. Med fast stöd av samhället skall Åbo akademi uppstå och omhuldas såsom ett Åbo stads skötebarn.

V.

Åbo akademikomité och universitetsplanerna.

Åbo akademikomités viktigaste uppgift synes vara att förbereda det universitet komitén och en allt allmännare opinion önska få till stånd i Åbo.

Uppgiften erbjuder många punkter av intresse, ty omständigheterna äro rätt komplicerade. Den l ses icke med en enkel paroll, den fordrar en skarp framtidsblick och ett bedrivande med klokhet och hänsyn.

Det, förefaller som om viljan att åstadkomma något i de flesta fall stode i ett bestämt förhållande till den klarhetsgrad, varmed målet uppfattas. Medlen uppfinnas efterhand och pl ga oftast infinna sig, om viljan  r tillräckligt stark.

Det är helt visst vanskligt att utan förberedande undersökningar säga, om en i alla detaljer utarbetad och allmänt gillad plan f r ett universitet i Åbo i detta nu  r tänkbar. Men även om så ej vore fallet, skulle teoretiska förarbeten vara av ett mycket stort värde, dels genom att de vore ägnade att begränsa planerna till det område, utanför vilket de ej kunna eller böra realiseras, dels emedan de med anvisandet av möjligheter erbjöde fingervisningar, utan vilka universitetsplanen ej kan gripas och bringas på fast mark.

De första frågor, som uppställa sig vid försöket att koncipiera planen f r ett Åbo universitet, äro förknippade med ett universitets uppgifter.

Skall den vetenskapliga forskningen ställas i främsta rummet, med

vetenskapens höga mål att sträva mot den teoretiska kunskapen eller sanningen, utan större hänsyn till dennas praktiska användning och reella nytta för samhället? Eller skall man  syfta ett mer reellt arbetande universitet, med direkt betydelse för omgivningen och landet, med uppgift att utbilda samh llsverktyg av olika slag, att bibringa kunskaper och färdigheter, direkt användbara för livet?

Väljer man i huvudsak det senare alternativet, så återstår att best ma sig för någon eller några av de rika möjligheter en vid samhällets pulserande liv länkad högskola kan erbjuda. Man står då inför ett val, som förutsätter ej endast fullständig kännedom om de högsta bildningsanstalterna i vårt land, utan även en inblick i förutsättningarna för deras verksamhet, deras utvecklingslinjer och framtidsplaner, den kontingent av studerande de vilja utbilda och de utdimitterades kompetens och utkomstmöjligheter. Allt detta bör ställas mot bakgrunden av samhällets verkliga behov. Det bör utrönas, i vilka avseenden de nuvarande högskolorna äro otillräckliga och icke motsvara de behov, som finnas eller böra skapas.

Där utbildning i främmande land s kes på grund av bristande utbildningsmöjligheter hemma, föreligger ett fält för verksamhet.

På dessa punkter synes den nya

högskolan huvudsakligen böra inrik-
tas.

Att härvid förhållandet till Helsingfors universitet noggrannt bör fixeras, är på grund av nära till hands liggande omständigheter klart.

Det program för de teoretiska förberedelserna, som här ovan skizzerats, fordrar redan i och för sig mycken omsorg och uppmärksamhet. Om akademikommittén vill besluta sig för att göra de nödigbefunna undersökningarna, böra väl lämpligen kompetenta personer utses för att verkställa desamma.

Huvudvikten bör då utom vid uppgifterna i eget land fästas vid studier rörande moderna högskolor i utlandet. Redan högskolorna i Stockholm och Göteborg—Stockholms handels-högskola icke att förglömma — skul- le av allt att döma giva goda uppslag både vad planläggning och ämnes- kombinationer beträffar.

Rika impulser skulle säkert givas av den modernt och praktiskt inrättade högskola i London, där t. ex. professor Westermarck meddelar undervisning: „School of economics and political science.” I särskilt hög grad synas de engelska högskolorna vara egnade att utgöra förebilder för en eventuell högre läroanstalt i Åbo, på grund av det för våra förhållanden anmärkningsvärda i deras tillkomstsätt och utveckling. De skotska universiteten sägas erbjuda goda mönster för praktisk och billig kombination av naturvetenskaplig och teknisk utbildning. Att även amerikanska universitet kunde giva tillfälle till lärrika iakttagelser ligger i

sakens natur.

Vid inträffande fredliga tider vore studier rörande Tysklands blomstrande tekniska högskolor av mycken vikt, särskilt i fråga om deras förhållande till universiteten.

Sättet för bedrivandet av här ovan antydda undersökningar är naturligtvis beroende av omständigheterna. För ögonblicket vore det månända nog att av de personer, till vilka komittén vänder sig, anhålla om skriftligt avfattade uppsatser i ändamålsenligt uppställda speciella frågor. Man kan även tänka sig mindre komitéer tillsatta för verkställandet av olika utredningar. Ett organisationsutskott inom akademikommittén kunde vid uppgörandet av en arbetsplan vara till mycken nytta.

Om komittén besluter utgiva en årsbok, kunde man genast förvärva ej endast en form för uppsatsernas och betänkandenas honorering, i det att de omedelbart skulle tryckas mot vanligt honorar, utan även ett ytterst lämpligt medel att till gagn för diskussionen inom och utom komittén göra undersökningsresultaten allmänt bekanta.

En nära till hands liggande möjlig- het är även att viddala med universitetsförhållanden i eget och främmande land förtroga personer att i samband med komitténs eller senare eventuellt akademiföreningens årsmöten hålla offentliga föredrag i lämpliga ämnen. Föredragen kunde givetvis även tryckas i årsboken.

Genom att på de vägar, som här ovan antytts, förflytta akademiplanerna från önskningsarnas land till er-

farenhetens och arbetets fasta mark skulle utan tvivel mycket vinnas för ett framtida realiserande av samma planer.

Säkerhet skulle i alla fall vinnas därom, att saken kan nå ett gott slut under en stark och väl förberedd ledning.

VI.

Universitetet och dess uppgifter.

Universitetet har sin begynnelse i *universitas magistrorum*, de undervisande magistrarnas sammanslutning eller skrå.

Senare synes man — måhända av misstag — inlagt en ny betydelse i det vördnadsvärda ordet: *universitas scientiarum* eller *litterarum*, alla vetenskapers sammanfattning och samlingspunkt.

Indelningen i de fyra fakulteterna — teologiska, juridiska, medicinska och filosofiska — skedde under 1200-talet vid Paris universitet.

Det medeltida universitetet, som stod under teologins ledning, kunde, har det sagts, ej föra vetenskapen framåt, emedan dennas sammanhang med livet felades. Den spekulativa karaktären universitetet i begynnelsen hade, fick genom naturvetenskapens framträdande mottaga ett frö till utveckling, ehuru grodden sköt långsamt fram.

I de protestantiska länderna bragtes under 1500 och 1600-talen det kyrkliga inflytandet något att vika, universitetet skulle utbilda tjänare åt staten. Teologin var dock in på 1700-talet universitetsvetandets begynnelse och avslutning.

Utvecklingen har under tidens lopp gått sin bana fram. Nya

behov hava ökat universitetets omfattning genom tillkomsten av nya läroämnen och discipliner, och det som bevarats av de medeltida formerna har — ofta nog med mycken ofullkomlighet — fått tjäna som rubrik för nya tiders skapelser.

Universitetet har allt klarare fixerat sitt höga mål: att nå den av fördomar icke bundna kunskapen inom vetandets olika grenar.

Men samtidigt har universitetets uppgift på ett betydelsefullt sätt tudelats. Det gäller å ena sidan för universitetet att frambringa vetenskapliga resultat och föra forskningen framåt, och å andra sidan skall det handhava ungdomens högre utbildning på vetenskaplig grund till samhällets tjänst. Motsättningen mellan det allmänna vetenskapliga intresset och fackundervisningen har ej varit utan följder för våra dagars universitet.

Ett eventuellt anspråk från universitetets sida att i våra dagar motsvara begreppet *universitas litterarum* är otänkbart. Universitetet innesluter numera även blott en del av den ungdomskara som kan kallas ljusets riddarvakt.

Uppkomsten av högskolor för den

tekniska utbildningen, som i regel skett utom, i en del fall i strid med universiteten, har specialiserat en betydande del av den högre undervisningen. Fallet är detsamma med de ekonomiska eller handelshögskolorna. I en del specialfack hava ytterligare inrättats högskoleundervisning, t. ex. för lantbrukare och veterinärer.

Av de kretsar, som uppburit de tekniska högskolorna, vilka under senaste decennier ryckt upp i främsta ledet av representanter för vår tids kultur, har särskilt i Tyskland en rätt skarp kritik riktats emot universitetsinstitutionen. Det har sagts, att den föråldrade universitetsandan sökt lösgöra människor och intelligens från det verkliga livet och att den ännu utmärkes av brist på uppfattning av verkligheten. Man ställer i dessa kretsar anspråk på att universitetet icke skall stänga dörren för den vetenskapliga teknikens tankeverksamhet, ity att viktiga intressen från statens och nationens sida fordra en mångsidigare och även teknisk vetenskap omfattande organisation av de högsta bildningsanstalterna. „Om universitetet bedriver sin verksamhet som hittills, kommer det att på sin traditionella lärda höjd stå ännu mera isolerat. Universitetet är redan nu fullkomligt främmande för viktiga nationella ekonomiska spørsmål.” „Överallt är klyftan skönjbar mellan den nu gällande 'allmänbildningen' och nationens intressen. De högsta bildningsanstalterna löpa fara att stanna i det gamla hjulspåret långt vid sidan av det mäktigt

pulserande nuets berättigade krav”. (Riedler: Högskolorna och det tjugonde århundradets krav.)

Man bör emellertid vid beaktandet av ovan refererade opinioner lägga märke till att de röra förhållandena i ett annat land än vårt, där de kunna hava större berättigande.

Vad Helsingfors universitet beträffar kan man konstatera en betydande utvecklingskapacitet, i våra dagar manifesterad t. ex. genom överföringen av den högre lantbruks- och forstundervisningen till universitetet från de tidigare anstalterna i Mustiala och Evois. Agrikultur-ekonomiska sektionen verkar sedan några år och har utövat ett betydande inflytande på utbildningen uti nämnda specialfack. Såsom bevis för den gamla fakultetsindelningens synnerliga brist på smidighet må emellertid nämnas, att agrikultur- och forstundervisningen fått plats i en särskild sektion av filosofiska fakulteten! Många funktioner hos den mänskliga anden har väl begreppet filosofi fått täcka, detta är dock ett av de originellare fallen. Naturligare hade varit att hänföra förevarande ämnen — vilket även t. ex. Riedler gör — till en teknisk avdelning. Ty Helsingfors universitet har genom sin agrikulturekonomiska sektion övertagit tekniska uppgifter i en mycket stor utsträckning. Låt vara att den vetenskapliga produktionen även på denna sektionens område spelar en betydande roll. Men det är på förhand klart, att någon „ren vetenskap” icke här kan tänkas, då de vetenskapliga framsteg som göras ske i samband

med den praktiska tillämpningen och till dennes gagn.

En utvecklingslinje i annan riktning står att finna inom historisk-filologiska sektionen, där t. ex. ämnet „musikens teori och historia” leder tankarna till *facultas artium*, konsternas fakultet, av vilken en förbindelsekedja från annat håll etableras med det tekniska.

Fakultetsindelningen i Helsingfors har icke utan skäl kritiserats, i det att ämnenas fördelning mellan skilda fakulteter och sektioner gör en del önskvärda ämneskombinationer svåra eller omöjliga, exempelvis vid ekonomiska studier, med vilka vissa partier av juridiken borde kunna förenas.

Det förefaller som ett i det stora hela gällande faktum, att de pedagogiska kraven vunnit och vinna ett allt större beaktande vid huvudstadens universitet. Detta framgår av att t. ex. den förberedande undervisningen inom fysisk-matematiska sektionen gjorts så att säga mera skolmässig än förr, mindre fri och därigenom bättre kontrollerad. Inom historisk-filologiska sektionen förmärkes samma tendens, seminarieövningarna hava vunnit terräng av föreläsningsskurserna. Ett fastare pedagogiskt system arbetar sig fram, varigenom studierna bliva mer koncentrerade och studietiden,

där fordringarna ej ökats, kortare. Utöver dessa metodiska förändringar har man dessutom på många håll alltmera ordnat studiearbetet så, att det samma icke endast inför studenten i vetenskapen utan särskilt beaktar sådana grenar därav, vilka äro av betydelse i hans blivande samhällsliga verksamhet.

Universitetet har trätt närmare verkligheten.

Detta är även i ett fattigt land som vårt nödvändigt. Så full av stämning den klassiskt akademiska andan än är, så är den dock en kostbar andlig klenod, vars i många fall visade tomhet den nya tiden måste upptäcka.

Man har även skäl att tro, att universitetets närmande till den omedelbara verkligheten skall i en sund riktning påverka ej endast universitetets egen vetenskapliga produktion — ty hela tankelivet mottar väl intryck av förändringen — utan även att våra dagars mångfaldig kritik underkastade skolsystem på grund därav går mot en renässans.

Om ett nytt universitet uppstår i vårt land, skall det stå inför många möjligheter att, med kännedom om moderna rörelser och strävanden på universitetsorganisationens område, nå en utgångspunkt, som ställer det i omedelbar beröring med samhällets liv, arbete och framtidsförhoppningar.

VII.

Förhållandet till Helsingfors universitet.

Om ett svenskt universitet kommer till stånd i Åbo, bör detta ske under uttrycklig förutsättning, att universitetet i Helsingfors fortfarande förblir tvåspråkigt och ej berövas tillfället att kring sig samla i det stora hela samma kontingent svenska lärare och studenter som hittills.

Svenskhetens ställning vid huvudstadens universitet är en så viktig kulturposition, att den ej ens till någon väsentlig del må riskeras. Ej endast det allmänna värdet hos denna position fordrar detta, utan även hänsynen till de betydande penningresurser, över vilka universitetet förfogar. De rika stipendiefonderna t. ex. måste ständigt tagas med i betraktande, särskilt som de till mycket stor del äro uppkomna genom donationer från svenskt håll.

Nödvändigheten att skydda svenskans ställning vid Helsingfors universitet ledde vid det första framträdandet av planerna på ett universitet i Åbo till att ett antal universitetslärare sammanslöto sig till en gensaga, som infördes i Nya Pressen i slutet av 1907. I denna uppsats framhölls det mycket tydligt, att de nya planerna ansågos riskabla för svenskans ställning vid universitetet. Man utgick från antagandet, att ett universitet i Åbo skulle tänkas utgöra ett fullständigt universitet, som skulle framstå såsom den huvudsakliga kärnan av den svenska kulturformen i Finland. „I samma mån som det nya universitetet skulle tilltaga i betyd-

se för den svenska delen av vårt folk, samt detsamma skulle till sig draga dels lärarkrafter, dels, och framför allt, elever från Helsingfors universitet, i samma mån skulle detta senare gå förlorat för svenska språket. Tillvaron av ett andra, enbart svensk-språkigt universitet skulle giva vapen i händerna åt ivrarna för den fullständiga förfinskningen av vårt nuvarande universitet.”

Den nämnda kritiken av universitetslärare blev givetvis mötsagd, ty med sin icke ohållbara argumentering utgick den från oriktiga förutsättningar. Den blev dock icke utan verkan och följder. Senare synes ställningen bland universitetets lärare undergått icke oväsentliga förändringar. Personer, som varit avogt eller skeptiskt stämda gentemot Åbo universitetsplaner, hava förändrat mening, och varma gynnare av tanken finnas som förut.

Det är ytterst lärorikt att iakttaga, huru man på finskt håll resonerat i en liknande belägenhet.

Magister K. N. Rantakari, som i tidskriften Aika 1913 och 1914 talade för skapandet av ett finskt universitet i Åbo, utvecklade sin tankegång på följande sätt. Mot de finska universitetsplanerna har man anmärkt, att ett nytt finskt universitet skulle splittra de även eljest svaga finska krafterna samt hindra eller helt och hållet stoppa finskhetens även annars mycket tröga framgående vid Helsingfors universitet. „Till detta gen-

mälde det nya universitetets försvarare likväl, att det blivande finska universitetet på sätt och vis skulle samtidigt vara en förberedelseanstalt för de lärarkrafter, vilka strävade till Helsingfors, och att det nya finska universitetet i denna egenskap sålunda ingalunda skulle hindra förfinskningen av Helsingfors universitet utan tvärtom skulle säkerställa och påskynda en sådan utveckling". Herr Rantakari anser detta argument avgörande, ty han håller för troligt, att det nya universitetets lärare av ekonomiska skäl sträva till Helsingfors, så fort tillfälle ges. „Det nya universitetet skulle dock genom att till lärare kalla yngre, framstående finska vetenskapsmän trygga dessas ekonomiska ställning och redan på den grund giva dem tillfälle att öka de meriter, vilka komma i fråga vid konkurrensen om lärarplatser vid Helsingfors universitet." (Aika, nr 11—12, 1913.)

Man kan ju ej resonera tydligare än vad herr R. här gör, och logiken är åtminstone i vissa punkter hållbar. Skillnaden mellan de svenska universitetslärarnas betänkligheter och herr Rantakarins naturfriska entusiasm inför samma problem är i alla fall rätt anmärkningsvärd.

Vid det möte där Åbo akademikomité grundades, den 12 jan. 1908, gjorde även flera universitetslärare bestämt gällande att någon reell fara för snabbare förfinskning av Helsingfors universitet ej skulle föranledas av en akademisk institution i Åbo. „Att den svenska akademien skulle draga för mycket lärjungar

från Helsingfors, tror jag ej att man behöver befara. En del torde väl komma att flytta därifrån, men dessas antal blir ej så betydande, att minskningen vid universitetet i Helsingfors vore någon verklig risk för svenskheten. Någon minskning kommer f. ö. knappast i fråga, ty inrättas den ifrågavarande akademien, måste denna åtgärd framkalla en ökning av de svenska studenternas antal och denna ökning komme väl då främst akademien till godo" (prof. Pipping).

„Det är ju alldeles klart, att man på en del håll med vanlig räddhåga skall frukta för att genom en skild svensk högskola statsuniversitetet skall bli fullkomligt finskt. Jag kan icke dela dessa betänkligheter" (prof. Gustafsson).

I sin anmärkningsvärda uppsats i Finsk tidskrift 1913 yttrar Emil Schybergson om förfinskningens möjligheter: „Tillkomsten av ett svenskspråkigt universitet i Åbo skall väl knappast i nämnvärd mån påverka utvecklingens gång i antytt avseende. Men snarare kan man säga, att ett mindretal, som visar sig livskraftigt nog att upprätthålla en egen högskola, är i ringare grad utsatt för denationaliseringsförsök, än om det gör sig helt och hållet beroende av det talrikare folkelementets större eller mindre välvilja."

Det förefaller, som om denna detaljfrågas lösning på grund av den anförda diskussionen ej vore så svår. Även om ett universitet i Åbo arbetade på parallella linjer jämsides med statsuniversitetet i Helsingfors, vore

därav för svenskheten vid det senare föga att befara, i alla händelser hade man att uppväga vinst mot förlust, varvid resultatet lika väl kunde tänkas positivt som negativt. För den händelse nu emellertid ett Åbo-universitetet från början inriktas så, att det genom ämnesval och kombinationer väsentligen öppnar nya studiemöjligheter och väddar till en särskild kontingent av studerande, så måste nästan all risk för Helsingfors försvinna, under det att utomordentligt starka skäl för det nya universitetets skapande kvarstå.

De oberäknliga omständigheter, som sist avgöra förhållandena vid Helsingfors universitet, kunna väl en gång bringa det därhän, att svenskans ställning betränges eller omöjliggöres. Skulle denna för hela landet beklagliga och för det svenska folkelementet rättskränkande eventualitet bliva en verklighet, skulle ett svenskt universitet i Åbo vara egnat att giva vår ungdom utbildningsmöjligheter på eget språk. Ur denna reträttmöjlighetens synpunkt vore det ej för tidigt att redan nu göra början i Åbo.

Vi böra egna en viss uppmärksamhet åt den omedelbara nytta Helsingfors universitet kunde hava av en permanent akademisk institution i Åbo.

Universitetet har i våra dagar vuxit så betydligt, att svårigheterna med sammanhållning och organisation blivit aktuella. Man kan tänka sig möjligheten att efter överenskommelse en del propedeutisk undervisning skulle för-

läggas till Åbo, för tillfället eller regelbundet. Genom ett sådant arrangemang — bl. a. förslaget av Emil Schybergson — skulle från universitetets skuldror avlyftas en del av den tyngande bördan. De akademiska sommarkurserna i Jyväskylä och Åbo hava, just genom att i detta avseende stå universitetet bi, inriktat sin verksamhet på ett tacksamt område. Den propedeutiska undervisningen ledes mest av yngre vetenskapsmän, vilka om någon självständighet beviljas dem, kunna befria de akademiska lärarna på högre stadier från tidsödande arbete samt frigöra deras krafter för ökad vetenskaplig produktion.

I varje fall är detta helt visst blott en detalj, som icke kan konstituera den akademiska verksamheten i Åbo, om den ock som tillskott kan vara av värde, icke endast för Åbo.

Att även i viktigare fall konjunkturen kunde vara gynnsamma för ett samarbete, visar behandlingen av förslaget om den medicinska undervisningens ordnande i Helsingfors, vilket förslag synes bliva avgjort i en för universitetet ofördelaktig riktning. För en privat institution, som söker efter uppgifter, skulle erbjuda sig möjligheter att övertaga undervisningen i de delar den på grund av anslagsvägran icke kan komma i fråga i Helsingfors. Huruvida i detta speciella fall ett Åbo universitet skulle kunna ingripa, måste dock lämnas därhän.

Man synes i alla fall böra vidhålla, att den plan, som uppställes för en högskola i Åbo, uttryckligen tager

hänsyn till de rådande förhållandena i Helsingfors och särskilt vad det svenska elementet därstädes beträffar, långt ifrån att skada det, tvärtom söka utgöra ett stöd för detsamma.

I förhållandet till Tekniska högskolan skulle en motsvarande princip vara av mindre betydelse, då denna högskola redan till största delen är förfinskad.

VIII.

Försök till plan för ett universitet i Åbo.

Gränserna mellan universitetet och den tekniska högskolan äro i våra dagar rätt svaga. Kriteriet vore väl då i det ena fallet möjligheterna att förvärva rent vetenskaplig utbildning jämte en fond av allmänbildning, under det i det andra fallet endast fackutbildning skulle avses.

Universitetens och de tekniska högskolornas utveckling har emellertid i betydande mån närmat dessa de högsta undervisningsanstalterna till varandra. Ut i Belgien, Italien, England och i all synnerhet i Amerika blomstra ingenjörvetenskaperna vid universitetet. Vid ett italienskt universitet existerar en „facolta politecnica". Vid belgiska, engelska och många amerikanska universitet finnas fullständiga ingenjöravdelningar (Riedler) Columbia universitetet i New-York säges erbjuda studier för alla grader från filosofie doktor till ingenjör i specialfack. På många håll söker man genom ett slags sammansmältning av universitet och högskola göra undervisningen mera praktisk och billig. Lantbruks- och forstundervisningen, som äro tekniska fack för sig, lika väl som t. ex. bergsbruket, har såsom vi sett i Helsingfors övertagits av universitetet.

Å andra sidan finna vi, att de tekniska högskolorna på sitt program upptaga även allmänbildande ämnen. Genom arkitekturen går t. ex. en direkt väg till estetiken och konsthistorien, d. v. s. man står i ett nu mitt inne bland de humanistiska vetenskaperna. Att dessutom vid många av våra dagars tekniska högskolor finnes tillfälle att bedriva även högre vetenskapliga studier lär ingen förneka.

Innan vi söka konstatera, på vilka områden ett nytt universitet eller en ny högskola i detta nu och i en överskådlig framtid vore av behovet påkallad, särskilt för det svenska folk-elementet i Finland och med hänsyn till de speciella kraven i Åbo, må en del uppgifter lämnas om tekniska högskolan i Helsingfors.

Den förberedande undervisningen vid högskolan, för vilken i normala fall beräknas en tid av två år, lämnas i en allmän avdelning och omfattar en del för samtliga studerande behövliga ämnen, främst matematik, fysik och kemi. Fackutbildningen lämnas sedermera i specialklasser, vilka utgöra fem skilda avdelningar: arkitekturavdelningen, ingenjöravdelningen (väg- och vattenbyggnader, lantbruksteknik), maskin-

ingeniöravdelningen (maskinbyggnad, elektroteknik, fabriksindustri), kemiska avdelningen och lantmäteriavdelningen. Av hela antalet studerande, under läsåret 1914—15 uppgående till 516, hörde 281 till maskiningeniöravdelningen, under det ingeniöravdelningen samlat 75 studerande, arkitekturavdelningen 84, kemiska avdelningen 53 och lantmäteriavdelningen 19 studerande.

Den i föregående uppsatser lämnade utredningen synes giva vid handen, att en i pedagogiskt syfte arbetande universitetsinstitution kan anses stå mer i harmoni med tidens och landets fordringar än en rent vetenskaplig inrättning med mindre fast rot i verkligheten. I Åbo torde det förra alternativet uppbäras av en ganska utpräglad opinion.

Det tyckes även som om ett försök att i anslutning till samma utredning antyda möjligheter att realisera planerna på ett svenskt universitet i Åbo, skulle närmast leda till ett fastställande av följande synpunkter:

Största effektivitet;

Ingen onödig parallellism med Helsingfors universitet;

Minsta anläggnings- och administrationskostnader;

Största utvidgningsmöjligheter.

Dessa synpunkter skulle medföra sammansmältandet av uppgifter, hämtade från såväl universitetet som tekniska högskolan, till en komplex av den moderna typ, varom givits antydningar i det föregående. De skilda ämnenas effektiva nytta skulle påkalla en ny indelning av dem, i

viss mån avvikande från den nuvarande föråldrade fakultetsindelningen t. ex. i Helsingfors.

Det hela kunde kallas Åbo universitet eller förhända Åbo högskola. Verksamheten kunde måhända lämpligen fixeras till fyra fakulteter eller avdelningar, vilka skulle upprättas efter hand, efter råd och lägenhet: en teknisk, en ekonomisk, en matematisk-naturvetenskaplig och en humanistisk. Beroende av förefintliga omständigheter kunde kanske härtill engång fogas även en medicinsk fakultet. Vad juridiken beträffar torde den till behöfliga delar kunna sammanföras med de ekonomiska ämnena.

Utan anspråk på fullständighet må här skizzeras en del för de fyra fakulteterna gripbara uppgifter.

I. Det förefaller som om de utomordentliga krav på praktisk företagsamhet och tekniska kunskaper, som den närvarande tiden uppställer, borde motsvaras av ökade utbildningsmöjligheter. En ny svensk teknisk högskola borde bringas till stånd, gärna enligt moderna mönster utgörande en särskild avdelning i en högskolekomplex, varigenom även t. ex. den ekonomiska utbildningen skulle bättre tillgodoses. I de tekniska studiernas allmänna avdelning kunde med fördel införas — utom de nödvändiga fysisk-matematiska ämnena — även t. ex. nationalekonomi, handelslära, banklära och ekonomisk rätt. Av en teknisk högskolas specialavdelningar kunde närmast maskiningeniör- och ingeniöravdelnin-

garna komma i fråga, möjligen även det kemiska specialfacket.

Det är omöjligt att utan förberedande grundlig undersökning giva en föreställning om de kostnader upprättandet av en teknisk fakultet skulle medföra. Såsom en ungefärlig årlig budget för den allmänna avdelningen jämte två specialfack kan angivas 150,000 mark.

II. En ekonomisk fakultet kunde erbjuda tillfälle till ekonomisk högskoleexamen, som f. t. ej kan avläggas i vårt land. Handelshögskolan i Stockholm, som utfört en utmärkt gärning, kunde kanske närmast tagas till föredöme jämte Londons ekonomiska högskola. Då en god del av undervisningen bleve gemensam med den tekniska fakultetens preliminärer, skulle praktiska och billiga kombinationer vara tänkbara. Utom ovan nämnda ämnen kunde upptagas t. ex. ekonomisk geografi, sociologi, kommunal-kunskap, försäkringsvetenskap, skeppsrederi, affärsorganisation. Särskilt synes möjligheten att inom denna fakultet bedriva högskolestudier inom sjöfartsnäringens område vara av stort värde. Inom den ekonomiska fakulteten skulle utbildas affärsledare i många fack, kommunala tjänstemän i städerna m. fl.

III. Omedelbar möjlighet föreligger att med en teknisk och en ekonomisk förena även en matematisk-naturvetenskaplig fakultet, väsentligen koncentrerande sig kring ämnena matematik, fysik och kemi; möjligen även botanik. Inom denna avdelning skulle erbjuda

det tillfälle att avlägga examen av kandidatexamens svårighetsgrad. Examen skulle närmast avse utbildning för vetenskaplig verksamhet eller praktiska sysselsättningar. För kompetens till lärartjänster skulle erfordras examensrätt.

IV. En humanistisk fakultet kunde genom modärna språk, genom estetik och konsthistoria stå i förbindelse med den tekniska fakulteten, genom praktisk filosofi med den ekonomiska. Nordisk historia och svenska vore självskrivna ämnen.

Inom fakulteten kunde med tiden eventuellt upptagas även ämnena svensk folkdiktsforskning, praktisk pedagogisk, pressens historia. I samarbete med ekonomiska fakulteten skulle utbildas kommunala tjänstemän, folkhögskollärare och journalister. För utbildande av lärare i högre läroverk skulle jämväl fordras examensrätt.

Det har frågats, huru en universitetsplan sådan som den ovan skisserade skulle taga sig ut i verkligheten.

Steg för steg har vår undersökning gått framåt med beträdande av säker mark hela vägen. Det är troligt att resultatet bleve hållbart.

Den övervägande praktiska karakter ett oavvisligt behov fordrar av en ny högskola i vårt land, har i ovanstående försök till plan genomförts likasom det ideella sammanhanget inom den antydda ämneskomplexen.

Det är troligen förmågan av vetenskapligt tänkande, som blir fram-

tidens högskolebildnings åtrådda blomma, ej en abstrakt examen, ej en blott praktisk färdighet. Till denna förmåga bidrar på sitt sätt den spekulativa vetenskapen, men även de tekniska vetenskapernas friskhet är för densamma nödvändig. Och vartdera elementet skall vinna genom beröringen.

Det kan även framhållas, att de tankar, som uttalats om ett Åbo-universitets uppgifter exempelvis vid mötet 1908 och av den okända författaren till den förträffliga skriften *Åbo högskoleidé*, i betydande mån gå i samma riktning som resultatet här ovan.

Man frågar sig vidare — om planen i dess huvuddrag gillas — huru dess realiserande eventuellt kunde begynda.

De fyra synpunkter, vilka i det föregående anlagts för problemets skärskådande, visa därhän, att början borde göras med en ekonomisk eller teknisk fakultet. Här må antydast möjligheten att börja med en teknisk fakultet med en allmän avdelning på bred bas, inom vilken även examina av kandidatexamens svårighetsgrad skulle kunna tagas i ekonomisk och

fysisk-matematisk riktning. Såsom specialfack kunde tänkas maskin-, ingenjör- och ingenjöravdelningar eventuellt en kemisk avdelning. Lantbruk vore i hög grad förenligt med den allmänna planen.

Från denna början vore utvecklingen lätt till en ekonomisk fakultet, som skulle bli nästa steget, t. ex. genom en utbrytning och komplettering av de ekonomiska ämnena inom den tekniska fakultetens allmänna avdelning. Ett motsvarande förlopp skulle kunna leda till den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten och samtidigt eller därförinnan kunde av universitetets språkundervisning (svenska, engelska, franska, ryska, tyska, finska) bildas en humanistisk fakultet, som vid tillfälle skulle kompletteras med nödiga ämnen.

En teknisk-ekonomisk början skulle ur effektivitetens synpunkt vara särskilt viktig i anseende till den närvarande tidens krav. Det oerhörda arbete, som t. ex. på industrianläggningens och rederinäringens områden antingen redan pågår eller snart måste börja, ställer på vårt folk fordringar som aldrig förut.

IX.

Det praktiska förverkligandet av universitetsplanerna.

Slutord.

Med det försök, som ovan gjorts att fixera universitetsplanerna i en praktiskt gripbar form, har huvudsakligen avsetts att påvisa de möjligheter, som i detta avseende äro för-

handen. Man kan emotse att Åbo akademikomité, som har tillfälle att förmedelst experter på alla områden verkställa en grundligare utredning, innefattande jämväl detaljerade kost-

nadsberäkningar, skall finna tiden mogen att utarbeta en lämplig plan och skrida till åtgärder för dess publicerande, eventuellt förverkligande.

Ett par omständigheter förtjäna med hänsyn härtill att på förhand skärskådas.

Ett universitets skapelse genom resurserna hos vårt samhälle, som knappast kan påräkna statshjälp, är ett decenniernas verk. Det är därför från början klokt att tänka sig en anspråklös begynnelse, ur vilken något bättre och fullständigare med tiden skall uppstå. En följd av detta är dels, att en sträng planmässighet ej må bestämt vidhållas — ty tillfälligheter, av vilka man kan begagna sig, skola säkert spela in — dels att man kanske borde söka sträva till ett sönderdelande av uppgiften för att få tanken i vida kretsar aktuell och förskaffa sig möjlighet att bedriva arbetet samtidigt på flera linjer.

Då för en professurs inrättande skulle krävas ett kapital av låt oss säga 250,000 mark, vore det säkert till fördel att göra ifrågavarande lärostol till en isolerad uppgift för sig och vidtala t. ex. en institution eller korporation att taga initiativ till densamma eller särskilt arbeta på dess förverkligande. Att på engång söka anskaffa medel till en komplex av professurer, eventuellt hela universitetet, är en i jämförelse därmed betydligt svårare uppgift.

Måhända kunde t. ex. Handelsföreningen i Åbo låta förmå sig att särskilt omfatta en professur i nationalökonomi eller ekonomisk rätt och Fabriksföreningen bidra till för-

verkligandet av en professur i något för den tekniska undervisningen lämpat ämne. Hos Svenska Litteratursällskapet i Finland kunde anhållan göras om understödandet av en lärostol i svenska språket och litteraturen. Som bekant har Geografiska föreningen i Finland redan 1914 behandlat frågan om anordnandet av tvänne professurer i geografi, den ena med svenskt undervisningsspråk i Åbo och den andra med finskt undervisningsspråk i Jyväskylä, i samband med resp. akademiska företag.

Det förefaller troligt att utom de föreslagna institutionerna många andra kunde intresseras för de rika uppslagen, Handelsgillet, Skeppsbefälhavareföreningen, Tekniska föreningen m. fl.

Måhända önskar även det privata initiativet välja utvägen att lämna sina välvilliga bidrag för uppgivna ändamål i stället för att utan särskilda legat införliva dem med Åbo universitets grundfond. Det engelska college-systemet torde i grunden ha detta upphov likasom t. ex. den berömda Skytteanska professuren i vältalighet och statskunskap vid Uppsala universitet, stiftad 1622 av Johan Skytte.

Akademikomiténs uppgift blir väl att — eventuellt genom ett organisationsutskott — taga alla de frågor under övertägande, vilka sammanhänga med det praktiska förverkligandet av universitetstanken. Komitén skall sannolikt under dessa förhållanden göra allt för att sprida upplysning till alla akademitankens vänner om bästa sättet att stå komitén

bi och där så önskas anvisa utvägar och överenskomma om eventuella donationers användning. Genom sin nuvarande organisation är komitén även väl skickad att utgöra centrum för akademiplanerna och medlet till deras förverkligande.

företagen verkat i Åbo, hava varit

De år, under vilka de akademiska och äro ännu en förberedelsens tid. De fragment av akademiskt arbete Åbo genom populära föredrag och sommarkurser blivit vittne till, hava emellertid i vida kretsar väckt intresse för universitetet såsom en permanent institution.

Åbo stad har visat sig besitta utmärkta egenskaper såsom universitträffligt egnad för studiearbetets lärda mödor, dess levnadsförhållanden tetsstad. Dess lugna karaktär är föräro relativt billiga, dess på privat väg åstadkomna kulturella institutioner äro lika många bevis på ädelt medborgarsinne, som även skulle veta att omhulda ett universitet och göra det till skötebarnet i samhällets mitt.

Att antyda ett universitets betydelse för Åbo har varit det kärvordna temat för många pennor.

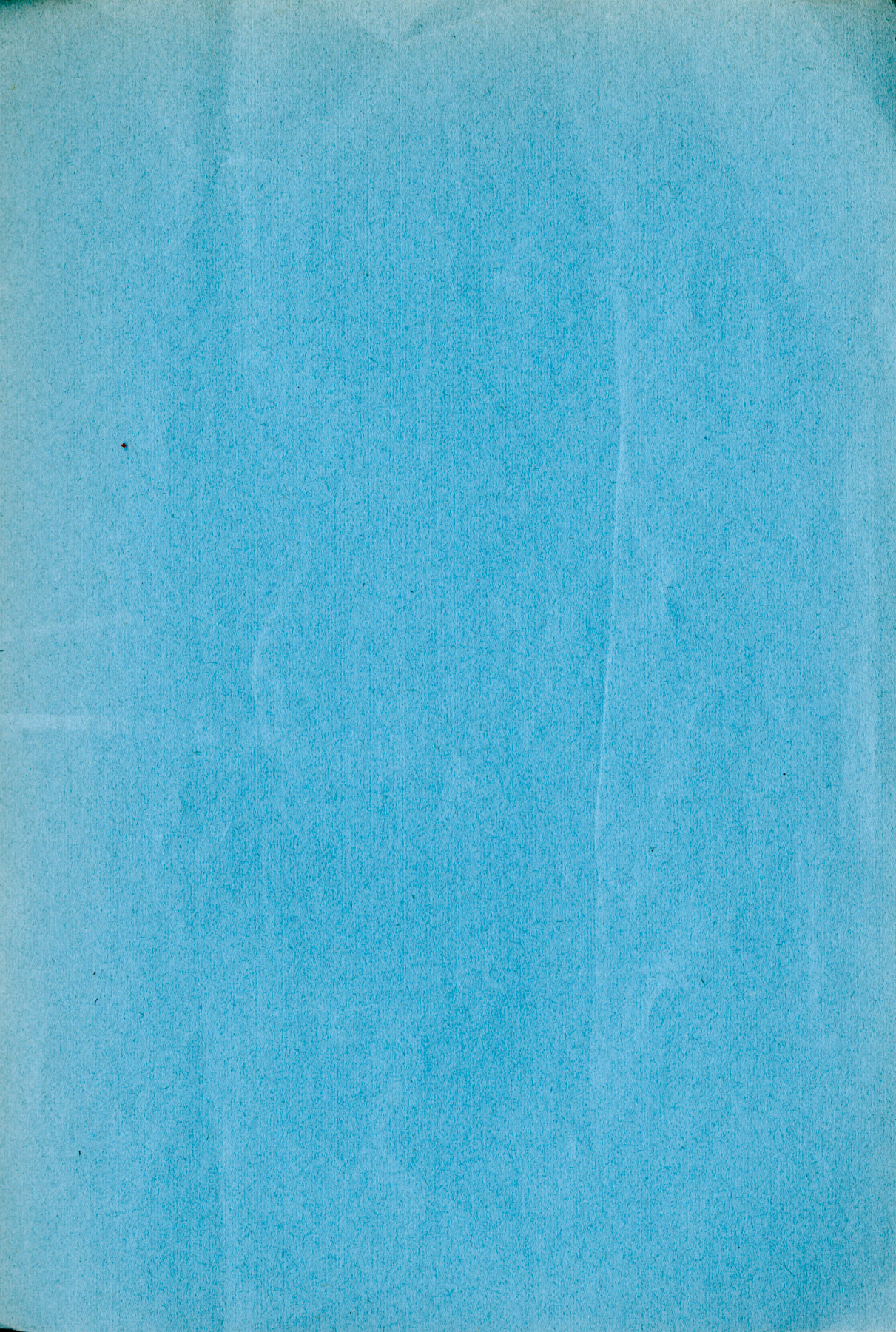
Man har talat om den i lämpligt valda specialfack utbildade ungdomens betydelse för stad och land, om de tillskott i intellektuell livaktighet Åbo skulle förvärva genom en högt stående akademisk lärarkår, rik på bildning och initiativ. Man har talat om önskvärdheten att fästa all begåvning, som är hemma i Åbo, vid

den egna hemstaden, medan en stor del av densamma nu suges till Helsingfors. Man har talat om nödvändigheten att decentralisera landets kultur, så att ej blott en stad lever fullt och helt, medan de övriga kämpa mot strömmen. Må det tillåtas mig att härtill foga ännu ett argument. Det gäller de många hem, som ekonomiskt kunna gagnas av den till staden dragna ungdomsskaran, vilken ej kan undgå att sprida någon skärv, något bidrag till utkomstmöjligheterna. Ett universitet skulle lågt beräknat öka stadens omsättning med några hundratal tusen mark per år, ett värdefullt tillskott i skattebetalandets tider.

Åbo stads rika framtidsmöjligheter i fråga om handel, sjöfart och industri skola även öppna allas ögon för det levande samhällets främsta uppgift: att öppna vägar för det unga och friska dådet, för den allmäntsyftande verksamheten, den osparade energin. Det är vackert och rörande att hjälpa samhällets sjuka och sårade till hälsa och lindring, men välbetänkt är även att giva de i livets mitt arbetande och kämpande del av understöd och omsorger.

Ett kraftigt levande samhälle skall producera ett mindre antal individer, som äro beroende av andras hjälp. Det skall öka sitt välstånd, spara sina krafter, sköta självt om sitt hus. Men först behöves det en verklig balans mellan krafter och verksamhetsmöjligheter, mellan vilja och resurser.

Naystrom
apr-90